

a hadbíró, hogy a tábornokok egymás közt értekezessenek. Ez fényt vetett már előzetesen kitervelt és semmilyen körülmények között meg nem változtatható halálos ítéletre.

A kihallgatást követően – két napra rá – Vécsey Károlyra is kimondták a halálos ítéletet, amit kötél által kellett végrehajtani, mivel az ítélet szerint hűtlenség vádjába esett. Haynau Julius Jakob a hozzája felterjesztett természetesen már előzetesen a hadbíróssággal megbeszélte ítéleteket jóváhagyta. A „bresciai hiéna” – ahogy Európában nevezték –, élt a Ferenc József császár által reá ruházott korlátlan hatalommal.

Haynau beteges dühét a végsőkig fokozta, hogy Vécsey a fegyvert nem a kezeihez tette le, hanem az oroszoknak kapitulált, így megfosztotta őt attól a dicsőségtől, hogy jelenthesse az udvarnak a honvédség felett aratott győzelmét. Ennek ellenére Vécsey érdekében is megindult a mentőakció. Felesége Bécsben instanciázott, de Vécsey Ágost nem fogadta. Hogy e mögött az apa elhatározása, vagy a Kamarilla parancsa húzódott-e meg, soha nem derült ki.

Vécsey Károly legnagyobb ellensége Grüne Károly gróf volt, Haynau főhadsegéde. A kivégzési sorrendet ő állítja össze. Utolsónak marad Vécsey, Grüne Károly nemcsak katonai riválisa volt a honvéd tábornoknak, de nem tudta elfelejteni ez a fanyar, bosszúálló ember, hogy „Lina”, Vécsey felesége, nem őt választja férjül az udvarlók közül, hanem a jó-megjelenésű Vécsey Károlyt.

Vécsey Károly csatlakozott apjában, fivéreiből, a Habsburg ház lovagias magatartásában. A szabadsághóst, mint idegen testet kivetette magából az aulikus beidegződésű család, a császári udvar és annak feje Ferenc József. Mikor Vécsey tudomására jutott, hogy sem a család, sem az udvar nem mozdítja kezét életének megmentése érdekében, cinikussá válik és kijelenti: „Inkább meghalni, mint évekig ülni!” Konok marad a kihallgatása során is, nem esd életéért. A magyar szabadság eszméjétől, a magyar alkotmányos élet igenlésétől, Kossuth szeretetétől egy pillanatra sem tántorodik el. Cselekedeteit helyesli, semmit nem bánt meg. Feleségétől, anyjától – Militől – és Gizella lányától búcsúzik el szóban és levélben is.

Tizenkét társának haláltusáját kellett végignéznie. Katonás higgadtsággal, önfegyelmélettel, sápadtan szemléli barátainak kimúlását. Előtte hal meg a legkedvesebb barátja Damjanich, akitől ölelkezve búcsúzik el, azután Vécsey a sor. Odalép a bitófához és megcsókolja Damjanich kihűlt kezét. Akasztása után még egy percig dobog a szíve.

Tetemét 50 arany forintért vásárolta meg felesége a brünni hóhértól. Először egyszerű sírhelyen nyugszik, sírján fakereszt, azon felirat: „VÉCSEY KÁROLY HONVÉD TÁBORNOK”. 1916-ban földi maradványait az aradi „Kultúrpalotában” helyezik el, majd 1979-ben az aradi mártírok emléklapja alá temetik.

Dr. Boross Zoltán

Pest megyei honvédek 1848–1849-ben

1848 április havában szükségképpen felmerült az igény, hogy létre kell hozni az önálló magyar haderőt. Ennek gyakorlati végrehajtása érdekében 1848. május 15-én a felelős magyar kormány határozatot hozott 10 000 fős, 10 honvédzászlóaljából álló önkéntes sereg felállítására.¹

Ennek és több más intézkedés eredményeként megindult és sikeresen végbement az új magyar honvédhaderő létrehozása. 1848 augusztus elején már a harctéren volt az első honvédzászlóalj,² December közepére pedig már létrejött az egységes honvédhaderő, amely három forrásból keletkezett: a már felállított honvédalakulatokból, az időközben toborzott nemzetőrségből és az ún. szabadcsapatokból.³

¹ Bona Gábor: Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49. Bp. 1987. 8. old., a továbbiakban: Bona: Tábornokok...

² Bona: Tábornokok... 13. old.

³ Bona: Tábornokok... 14. old.

Budavár bevétele, 1849. május 4–21.

A dicsőséges magyar forradalom és szabadságharc szolgálatát vállaló honvédek, előljárók és közvitézek nehéz körülmények között teljesítették hazafias kötelességüket. Erkölcsi és hazafias kötelességünk, hogy a 150. évforduló kapcsán tisztelegjünk emléküek előtt, megemlékezzünk helytállásukról, a magyar hazának tett kiváló szolgálatuk jelentőségéről.

Számos Pest vármegyei honvéd- és nemzetőrtiszt, valamint közvitéz vett részt ebben a nemes harcban. E szerény írás keretében csak azokról emlékezünk meg, akik a szabadságharc előtt, akár azután fontos szellemi tevékenységet fejtettek ki civil életük során a közjó javára.

Antos János honvéd alezredes, egyházi főgondnok. (Réty, 1818. július 25.–Abony, 1906. november 20.)

Erdélyi református földbirtokos családból származott. Jogi tanulmányokat végzett Nagyenyeden. 1838-tól hadapród volt a 2. székely gyalogezredben, 1842-től pedig hadnagyként szolgált. 1848. július 20-tól főhadnagy a 15/1. határőrezredben. Augusztustól részt vett a délvidéki és a Jellasics elleni harcokban. Zászlóaljával októberben csatlakozott a magyar honvédséghez. November 1-től honvédszázados a 26. honvédszászlóaljban. 1849 januártól a felsőtiszai hadtest karsége. Április 18-án kitüntették a 3. Osztályú Érdemjellel. Május 30-tól őrnagy, augusztus 4-től alezredes. Részt vett a szenttamási, a manswörthi, a kápolnai, az isaszegi, a budavári és a debreceni csatában. Aradon hat évi várfogságra ítélték, 1851-ben kegyelmet kapott. Ezután haláláig felesége birtokán, Abonyban élt. A református egyházban főgondnoki teendőket látott el. Naplójegyzetei megjelentek a Századokban (1907). Cikke pedig a Protestáns Egyház és Iskola című lapban.⁴

Degré Alajos honvéd százados, író, ögy. képviselő, politikus. (Lippa, 1819. január 6.–Budapest, 1896. november 1.)

Római katolikus nemesi családból származott. Apja, Péter, francia származású orvos volt, aki Magyarországon telepedett le és magyar nőt vett feleségül. Degré Alajos elvégezte a nagyváradi Jogakadémiát (1840) és utána ügyvédi képzést szerzett (1843). 1842-től jurátus volt Pesten, ahol tagja volt az 1848-as Márciusi Ifjak csoportjának és a Tizek Társaságának.

1848 augusztusától fegyverrel szolgált a magyar forradalom és szabadságharc ügyét. Először a pesti Földváry-féle önkéntes zászlóalj katonájaként harcolt a Délvidéken. November 16-tól honvéd főhadnagy, 1849. január 16-tól alszázados a Károlyi-huszárezredben. 1849. július 20-án megsebesült a turai ütközetben. A szabadságharc után Aradra, majd Pestre internálták. A Kiegyezés után belépett a váci Honvédegyeletbe és a szépirodalomnak, valamint a közéletnek szentelte életét, politikus lett. 1867-től tagja volt a Kisfaludy Társaságnak. Vác országgyűlési képviselőjeként politizált (1870–1875, 1878–1881).⁵

Houchard Ferenc honvéd százados, hajózási igazgató. (Marosvásárhely, 1822.–Gomba, 1905.)

Francia eredetű családból származott. Egyik ösét gillotinnal végezték ki 1793. május 17-én. Apja építész-mérnök volt. Tanulmányait Marosvásárhelyen, a selmeci Bányászati és Erdészeti Akadémián és a Trieszti Tengerészeti Akadémián végezte. A szabadságharc során egy hadiszolgálatra berendezett gőzhajó századosi rangú kapitánya volt a Dunán, illetve a Tiszán. Világos után osztrák hadbíróként elvégezték, de rövid idő után szabadon bocsájtották. 1860-tól ismét hajóskapitányként teljesített szolgálatot. 1869-ben kinevezték az Országos Gőzhajózási Társulat vezérigazgatójává. A magyar nemzeti hajózás egyik megteremtője volt.⁶

Jausz Albert honvéd százados, törvényszéki bíró. (Tápiószele, 1825. augusztus 16.–???)

Apja osztrák nemesi származású császári és királyi lovaskapitány, anyja magyar származású volt. 1839-től hadfi volt a 32. gyalogezredben, majd katonaiskolába vezényelték. 1847-ben alhadnagy, és még abban az évben – ismeretlen ok miatt – kilépett a hadseregből.

1848 decemberében szolgálatot vállalt a magyar honvédségben. Először hadnagy a 71. honvédszászlóaljban, majd 1849. márciusban főhadnagy a VII. hadtest 66. zászlóaljában. Augusztus 16-tól százados és a 201. zászlóalj 6. századának parancsnoka volt a komáromi várórságban egészen a kapitulációig. A szabadságharc után jogi, bírói képzettséget szerzett és 1868-ban megválasztották Nógrád vármegye törvényszéki bírójává. Belépett az ottani Honvédegyeletbe, melynek legfőbb célja a honvédhagyományok ápolása és a volt negyennyolcas honvédek támogatása volt.⁷

Jausz József Imre honvéd őrnagy, m. kir. törvényszéki bíró (Tápiószele, 1822. augusztus 16.–Kecskemét, 1876. május 12.) Jausz Albert bátyja. Elvégezte az olmützi katonaiskolát, hadfiként szolgált a 62. gyalogezredben.

⁴ Bona: Tábornokok... 92. old. *Gulyás Pál*: Magyar írók élete és munkái – a továbbiakban: *Gulyás* I. 672. old. – Magyar Életrajzi Lexikon – a továbbiakban: MÉL. I. 42. old.

⁵ Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai. Bp. 1988. (A továbbiakban Kapitányok) 166. old. *Gulyás V*: 456. old., MÉL. I. 360. old. *Szinnyei József*: Magyar írók élete és munkái – a továbbiakban *Szinnyei* II: 745. old.

⁶ Bona: Kapitányok: 272. old. – *Szinnyei* IV: 1321. old.

⁷ Bona: Kapitányok: 286. old.

1848. szeptember 6-tól fegyveresen szolgálta a magyar szabadságharc ügyét. Először százados volt a 2. sz. Pest vármegyei nemzetőrzászlóaljban. 1849 januárjától pedig az ebből alakult 71. honvédszászlóaljban. Március 1-jei hatállyal kinevezték őrnaggyá és zászlóaljparancsnokká; május 2-án pedig a komáromi újonctelep parancsnokává. A komáromi várórséggel tette le a fegyvert, akárcsak Albert öccse. Bírói képesítést szerzett, majd a Kiegyezés után m. kir. törvényszéki bíróné választották Kecskeméten, ahol viszonylag fiatalon, 54 éves korában meghalt. Tagja volt a kecskeméti Honvédegyeletnek.⁸

Kalotsa Balázs honvéd százados, ogy. képviselő. (Nagykőrös, 1822. ???–Nagykőrös, 1892. február 9.)

Középbirtokos református nemesi családból származott. Gimnáziumi tanulmányokat végzett. Katonai szolgálatot teljesített a 8. Huszárezredben, mégpedig: hadfíként (1840–1845), hadnagyként (1845–1848), főhadnagyként (1848. október 1-től). 1848. októberében századával együtt csatlakozott a magyar honvédhaderőhöz. December 16-tól honvéd alszázados, 1849. január 1-től főszázados, századparancsnok az I. Hadtestben egészen a fegyverletételig.

Aradon először halálra ítélték, majd az ítéletet 10 évi várfogságra változtatták, 1852-ben azonban kegyelmet kapott. Ezt követően nagykőrösi birtokán gazdálkodott. A Kiegyezés után belépett az ottani Honvédegyeletbe; megválasztották országgyűlési képviselővé és a nagykőrösi Tanítóképző igazgatótanácsának tagjává. Nem csak a honvédhagyományokat ápolta tevékenyen, hanem anyagilag is támogatta az ifjúság oktatását, nevelését.⁹

Károlyi Ede gróf, honvéd őrnagy, ogy. képviselő, publicista. (Párizs, 1821. június 18.–Budapest, 1879. szeptember 28.)

Grófi családból származott. Apja – István – Pest vármegye főispánja volt, aki Fótton halt meg. 1848. június 24-től nemzetőr századosi rangban parancsörtszti szolgálatot látott el a délvédelmi hadseregben. Szeptember 20-tól őrnagy és a zempléni nemzetőrzászlóalj parancsnoka. Október 16-tól honvéd őrnagy, a miskolci tartaléksereg parancsnoka. 1849. januártól parancsörtszt a felsőtiszai, majd az I. Hadtestben, az apja által alapított Károlyi-huszárezredben. Buda ostrománál kiemelkedő vitézséggel harcolt. A világoi fegyverletétel után emigrált, 1851-ben azonban hazatért.

1860-ban megválasztották Abaúj vármegye országgyűlési képviselőjévé. Elnöke volt több gazdasági és ipari társulatnak. Intenzív irodalmi tevékenységet fejtett ki.¹⁰

Károlyi István gróf, honvéd ezredes, főispán, akadémikus. (Kaplony, 1797. november 18.–Fót, 1881. június 12.)

Grófi családból származott, apja, József, Szatmár vármegye főispánja volt. Tanulmányait Pesten végezte, majd katonai szolgálatba lépett, huszárcapitányi rangot ért el. 1821-től diplomataként dolgozott. 1848-ban elvállalta Pest vármegye főispáni tisztségét. Július 9-től nemzetőr őrnagy, felállította a róla elnevezett huszárezredet, amelyben Ede és Sándor fia is harcolt. November 16-tól ennek tiszteletbeli ezredese volt. Húsz mázsa ezüstöt adományozott a haza javára, a forradalom és szabadságharc győzelme érdekében. 1849-ben a császári hatóságok elfogták és hosszú ideig tartó fogságbüntetésre ítélték, ahonnan 400 000 forint lefizetése ellenében szabadulhatott 1851-ben. Nagy összeget fordított az Ybl Miklós tervei lefektetésére a Szent István templom felépítésére, valamint a könyvtár és a népiskola javára. Alapító elnöke volt a Szent István Társulatnak, létrehozta a magyar írók segélyegyletét. 1853. március 16-án megválasztották a Magyar Tudományos Akadémia igazgatótanácsa tagjává. 1869-ben lemondott és visszavonult a közélettől.¹¹

Lukácsy Sándor honvéd százados, gazdasági szakíró. (Tápióság, 1815. január 20.–Budapest, 1880. december 14.)

Római katolikus nemesi családból származott. Jogakadémiát végzett. A szabadságharc előtt gróf Károlyi István uradalmi ügyésze volt Rákospalotán.

⁸ Bona: Tábornokok... 184. old. – Szinnyei V: 441. old.

⁹ Bona: Kapitányok: 298. old. – Szinnyei XIV: 390. old. (Tóth Jánosnál)

¹⁰ Bona: Tábornokok... 192. old. – Szinnyei V: 1077 old.

¹¹ Bona: Tábornokok... 375. old. – Szinnyei V: 1092, MÉL. I: 869. old. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai. Bp. 1975 – a továbbiakban MTA tagjai: 136. old.

1848 szeptemberétől főszámvevő volt a Hunyadi önkéntes csapatban. Decembertől honvéd százados és élelmezési felügyelő Perczel Mór Drávai Hadtestében, később a Központi Mozgó Seregben, 1849. márciusától pedig a IV. Bácskai Hadtestben. Áprilisban lemondott a beosztásáról. A szabadságharc után három hónapig vizsgálati fogságban volt.

Az 1850-es években faiskolat és mintakertészetet hozott létre Rákospalotán. Alapítója és titkára volt az Első Magyar Kertészeti Társulatnak (1858–1863). A Kiegyezés után belépett a Pesti Honvédegyeletbe. Kinevezték az országos faiskola-telepítés miniszteri biztosává.¹²

Ráday Gedeon gróf, nemzetőr őrnagy, egy. képviselő. (Pest, 1806. június 23.–Budapest, 1873. július 12.)

Grófi családból származott. 1823-ban végezte jogi tanulmányait Pesten. Később Pest vármegye szolgálatába lépett. 1839. május 31-én a vármegye országgyűlési követe lett. Megválasztották a Nemzeti Színház főigazgatójává. Reformpolitikusként 1847-ben támogatta Kossuth követté választását. Később Nógrád vármegye főispánja.

1848. szeptember 27-től a pesti nemzetőrség őrnagya volt. 1849 januárjától szolgálaton kívül volt és a Nemzetgyűlésel Debrecenben tartózkodott. 1849 május elejétől a Pest-budai nemzetőrség újjászervezése érdekében fejtett ki tevékenységet. 1849 decemberében a császári hadbíróság egyévi várfogságra ítélte. Később intenzív közéleti tevékenységet fejtett ki.¹³

Rákóczy János honvéd őrnagy, egy. képviselő. (Tápiószéle, 1821. ???–Rákóc, 1878. március 8.)

Nemesi származású birtokos családból származott. Jogakadémiát végzett és ügyvédi képesítést szerzett, a szabadságharc előtt ügyvéd, majd Pest vármegye aljegyzője volt. 1848 nyarától a Pénzügyminisztériumban, októbertől pedig az Országos Honvédelmi Bizottmányban volt titkár. Október 10-től honvéd hadnagy, október 19-től százados. 1849. május 1-től őrnagy a 13. huszárezred állományában és Kossuth segédtisztje. Júniusban kinevezték Kecskemét kormány- és népfelkelési biztosává.

A szabadságharc után Madách Imre rejtegette, amiért elítélték a költőt. Később emigrált, 1851-ben távollétében halálra ítélték. Hazatérése után, 1861-ben megválasztották Pest vármegye főjegyzőjévé. Baloldali politikusként bekapcsolódott a politikai életbe. 1869-ben megválasztották országgyűlési képviselővé. Tagja volt a Honvédegyeletnek.¹⁴

Sárkány József honvéd őrnagy, ügyvéd, törvényszéki elnök. (Dunaegyháza, 1828. február 27.–Budapest, 1903. december 6.)

Evangélikus nemesi családból származott, apja ev. lelkész, esperes volt. Jogot végzett, megszerezte az ügyvédi, az ügyészi és bírói képesítést. A szabadságharc előtt ügyvédként, 1848 tavaszától pedig Pest vármegye ügyészeként dolgozott.

1848 júniusától fogalmazó a Pénzügyminisztériumban. Október 1-től honvéd hadnagy a 17. és 18. honvédzászlóaljban. December 1-től hadbíró főhadnagy a 39/1. gyalogezredben. 1849. június 1-től hadbíró százados, július 9-től századparancsnok ugyanitt, ill. a 114. honvédzászlóaljban. Szeptember 28-tól őrnagy és e zászlóalj parancsnoka Komáromban.

A szabadságharc után rövid időre emigrált. Hazatérése után jogászként dolgozott, belépett a Honvédegyeletbe. 1872. január 1-től a Pesti Törvényszék elnöke 1875. október 20-ig, majd egyik tanácselnöke volt a budapesti királyi ítélőtáblának, 1886-tól alelnöke, 1887-től a büntető szakosztály vezetője. Világi felügyelője volt a budapesti ágostai evangélikus egyháznak. 1876-ban megkapta a Lipót Rend Lovagkeresztje kitüntetését.¹⁵

Térey Pál honvéd százados, jogász, kormánybiztos. (Nagykároly, 1831. augusztus 31.–Promontor, 1883. június 12.)

Római katolikus nemesi középbirtokos családból származott, apja jószágigazgató volt. Jogot végzett a híres bécsi Theresianumban. 1848. március 15-től hadfi volt 9. (Miklós) Huszárezredben. Szeptembertől részt vett a Jellasics elleni harcokban. Október 4-től honvéd

¹² Bona: Kapitányok... 381., old. MÉL. II: 103. old. – Szinnyei VIII: 123. old.

¹³ Bona: Tábornokok... 279., old. MÉL. II: 458. old. – Szinnyei XI: 347. old.

¹⁴ Bona: Tábornokok... 279. old., MÉL. II: 477. old. – Szinnyei XI: 490. old.

¹⁵ Bona: Tábornokok... 288. old. – Szinnyei XII: 194. old.

hadnagy a szabadságharchoz csatlakozott ezredében. December 15-től főhadnagy, április 1-től alszázados a Feldunai, illetve a VII. Hadtestben. Július 20-án Görgey levelét Vácról – az ellenséges táboron át – Klapkához vitte, aki kinevezte parancsőr tisztjévé. Szeptember 1-től főszázados és Klapka törzsének parancsnoka.

Komárom feladása után Münchenbe emigrált. 1850-ben hazatért, gazdasági tanulmányokat végzett, 1860-tól gazdálkodott. Az 1870-es években Baranya vármegye egyik országgyűlési képviselője. Az 1871-es párizsi Világkiállításon Magyarország kormánybiztosaként dolgozott. 1876-ban megkapta a m. kir. címzetes honvéd őrnagyi rangot.¹⁶

Fehér Ferenc honvéd százados, hivatásos katona. (Nagykőrös, 1805. ???–Besenyő, 1849. augusztus 6.)

Polgári református családból származott. Először borbélymesterséget tanult, majd katonai szolgálatba lépett. Volt közcivész (1821–1843), hadnagy (1843–1847), főhadnagy a 5. (Radetzky) Huszárezredben (1847–1848). Ezrede 1848 októberében átállt a magyar honvédhaderőhöz és így került a Feldunai Hadtest állományába. December 16-tól alszázados ugyanitt. Később kinevezték főszázadossá és a II. Hadtest egyik századparancsnokává. A besenyői ütközetben 1849. augusztus 6-án hősi halált halt.¹⁷

Pálinkás Sámuel honvéd, őrnagy, gazdálkodó. (Nagykőrös, 1791–Csatád, 1849. augusztus 8.)

Középbirtokos nemesi családból származott. Fiatal korában hadnagyként teljesített szolgálatot a császári és királyi haderőben, ahonnan azonban kilépett. A szabadságharc előtt Nagykőrösön gazdálkodott.

1848. október 1-től alszázados volt a 13. huszárezredben. Novembertől Nagykőrösön szervezte a 16. huszárezredet. December 1-től ugyanitt őrnagy és osztályparancsnok. A turai ütközetben tanúsított vitézsége alapján (1849. július 20.) kítüntették a III. osztályú katonai érdemjellel. A csatádi ütközetben 1849. augusztus 8-án halálosan megsebesült.¹⁸

Végül közzéteszem azt a tapasztalatot, hogy kitaró kutatással még mindig lehet értékes új ismereteket szerezni a volt negyvennyolcas honvédekkel kapcsolatban. Példaként említhetem azt az örömdetes tényt, hogy nemrégén megdőlt az a szentendrei hiedelem, miszerint városunkban nem született olyan személy, aki fegyverrel harcolt a dicsőséges negyvennyolcas magyar forradalom és szabadságharc győzelméért. E hiedelmet cáfolata a szentendrei születésű **Frauenberg Jakab** volt honvéd főhadnagy és **Nesko Jenő** volt honvéd tüzérezrednagy¹⁹ életpályája, amelynek feltárását részben éppen most végezzük Pethőné Németh Erika helytörténészsel.

Azt hiszem, hogy más településen is születettek olyan volt negyvennyolcas honvédek, akikről még nem, vagy csak nagyon keveset tudnak a születési helyükön. Indítványozom tehát, hogy – a 150. évfordulóra is figyelemmel – szélesedjen ki az ilyen témájú kutatómunka. Biztos vagyok benne, hogy több helyen születnek majd meglepő, szép eredmények. Ennek jelentőségét nem lehet eléggé hangsúlyozni, különösen a hazafias nevelés elmélyítése szempontjából, amire napjainkban nagyon nagy szükség van.

Dr. Gelencsér Gyula

¹⁶ Bona: Kapitányok: 601. old. – *Szimnyei* XIV: 20. old.

¹⁷ Bona: Kapitányok: 203. old.

¹⁸ Bona: Tábornokok... 261. old., *Kapitányok*: 463. old.

¹⁹ A két szentendrei születésű honvédtisztre dr. Bona Gábor hívta fel a figyelmet, amiért ezúton is hálás köszönetemet fejezem ki Szentendre lakossága nevében. A rájuk vonatkozó és dr. Bona által átadott adatok nagyon jól hasznosíthatók a kutatómunka során.